

**Методичні рекомендації
щодо організації та проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади
з української мови та літератури у 2023/2024 навчальному році**

*Ю. В. Радченко, методист Центру
методичної та аналітичної роботи*

Загальні положення

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 31.10.2023 № 1330 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2023/2024 навчальному році», керуючись Положенням про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17.11.2011 за № 1318/20056 (зі змінами), відповідно до листа Департаменту науки і освіти Харківської обласної військової адміністрації від 02.11.2023 № 01-33/5154 в районах Харківської області та міста Харкова II (районний) етап Всеукраїнських учнівських олімпіад може бути проведений у **дистанційному або змішаному форматі** (за рішенням оргкомітету).

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури можуть брати участь учні/учениці **7–11 класів**, які стали переможцями I (шкільного) етапу.

У 2023/2024 навчальному році проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з **української мови та літератури** заплановано на **15 листопада 2023 року**.

Всеукраїнська учнівська олімпіада з української мови та літератури проводиться з метою пошуку й підтримки філологічно обдарованих учнів, створення умов для їхнього розвитку та самовдосконалення.

Рекомендації щодо організації та проведення II етапу олімпіади

Олімпіаду рекомендуємо розпочати о 10-00. У разі виникнення непередбачуваних ситуацій оргкомітет ухвалює рішення про інший час початку та закінчення олімпіади. **Тривалість виконання завдань – 3 астрономічні години для 7 – 8 класів, 4 астрономічні години – для 9 – 11 класів.**

Завдання олімпіади з української мови та літератури будуть розміщені на Google-диску (файли формату Word). У день проведення олімпіади о **8.00** за електронними адресами відповідальних осіб, визначених відділами з питань освіти районних державних адміністрацій Харківської області, Департаментом освіти Харківської міської ради, керівниками закладів освіти обласного та державного підпорядкування, **буде надано доступ до файлів із завданнями на Google-диску. Відповідальна особа повинна мати акаунт Google.** Після отримання доступу до завдань відповідальна особа копіює їх або завантажує для розсилки на заклади освіти.

Для дистанційного виконання завдань заклади освіти відправляють олімпіадні завдання на електронні адреси учасників(-ць) за 10 хвилин до початку II етапу олімпіади в день її проведення або приєднують учасників до відеоконференції за можливості.

Звертаємо увагу на те, що у зв'язку з воєнним станом не в усіх буде

можливість організувати відеоспостереження, тому віримо в чесність і порядність учасників, нагадуємо про дотримання академічної доброчесності. Рекомендуємо розробити алгоритм організації та проведення II етапу олімпіади, передбачивши максимальні умови для збереження життя та здоров'я школярів.

Звертаємо увагу на те, що **умовами проведення II етапу олімпіади є добровільна участь** здобувачів освіти та дотримання законодавства України в частині **забезпечення заходів безпеки**, пов'язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану в Україні.

У разі повітряної тривоги, відсутності електроенергії, інтернет-зв'язку в день проведення олімпіади **рекомендуємо передбачити гнучкий графік**, який дозволить узяти участь в олімпіаді всім здобувачам освіти.

Забороняється втручання батьків учасників (або осіб, які їх замінюють) і вчителів, які підготували учнів, у перебіг змагань, участь у перевірці робіт і апеляцій.

Для проведення олімпіади створюються районні оргкомітети й затверджується склад журі.

Алгоритм організації та проведення II етапу олімпіади має забезпечити максимальні умови для збереження життя та здоров'я учасників олімпіади.

Пропонуємо дотримуватися такого алгоритму дій учасників олімпіади та членів журі під час повітряної тривоги та/або відключення електроенергії, інтернет-зв'язку:

1. Дії в разі надходження сповіщення про повітряну тривогу в районі під час проведення випробування:

- на час оголошення повітряної тривоги проведення змагання зупиняється;
- секретар журі фіксує час призупинення виконання завдань і робить відмітку в протоколі;
- учасники олімпіади та члени журі переходять в укриття цивільного захисту;
- після відбою повітряної тривоги виконання завдань продовжується;
- секретар оголошує час, який залишається для виконання завдань, і робить відмітку в протоколі.

2. Дії в разі відключення електроенергії, інтернет-зв'язку в районі під час проведення випробування:

- на час відключення електроенергії, інтернет-зв'язку проведення змагання зупиняється;
- секретар журі фіксує час виконання завдань і робить відмітку в протоколі;
- після поновлення електроенергії, інтернет-зв'язку виконання завдань продовжується;
- секретар оголошує час, який залишається для виконання завдань, і робить відмітку в протоколі.

У разі дистанційного виконання завдань учасниками олімпіади **рекомендовано** після визначеного терміну (3 години для 7 – 8 класів і 4 години для 9 – 11-х класів) діяти за таким алгоритмом:

- учасникам олімпіади протягом 15 хвилин після завершення роботи відсканувати (сфотографувати) роботу та відправити її електронним листом на адресу оргкомітету із зазначенням теми «Олімпіада з української мови і літератури», указавши ПІБ учасника(-ці), клас, назву закладу освіти та прикріпивши скан-копію або фото виконаної роботи;

- якщо оргкомітет і журі ухваллять рішення про виконання олімпіадної роботи у файлі формату Word (зادля полегшення роботи членів журі), то учасник(-ця) прикріплюють до листа цей файл із виконаною роботою та відправляють його.

Характеристика завдань

Олімпіадні завдання для 7 – 11 класів відповідають сучасним вимогам вивчення української мови та літератури, орієнтовані на лінгвістичну компетентність учнів, їхній інтелектуальний потенціал, неординарність і креативність мислення. Просимо врахувати, що це не завдання для контрольної роботи, а завдання для **інтелектуальних змагань філологічно обдарованих дітей**.

Завдання з **української мови** вибудовуватимуться в такому форматі: творча робота, завдання відкритого типу на конструювання мовних одиниць, виправлення помилок, вибір нормативної форми, редагування словосполучень, речень, тлумачення фразеологізмів, синтаксичний аналіз речення тощо.

Поряд із кожним завданням зазначатиметься максимально можлива кількість балів, яку здобувач(ка) освіти може отримати за їх виконання.

Комплект олімпіадних завдань охоплює програмовий матеріал із різних розділів курсу за попередні роки навчання та теми, які учні повинні були опанувати до терміну проведення олімпіади відповідно до чинних навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів з **українською мовою навчання** (звертаємо увагу, що завдання укладено за навчальною програмою для 5 – 9-х класів, затвердженою наказом МОН від 07.06.2017 № 804 «Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів», та програмою для 10-11 класів (рівень стандарту), затвердженою наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407).

Українська мова

Клас	До теми (включно)
7	Неозначена форма дієслова (інфінітив) та особові форми.
8	Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення. Прикладка як різновид означення.
9	Складносурядне речення. Будова ССР, смислові зв'язки між простими частинами. Розділові знаки в складносурядному реченні.

Увага! Оскільки в старших класах уже не вивчаються нові мовні теми, а в 10 – 11-х класах мова викладається за двома рівнями (стандарту й профільним у 10 – 11-х класах,), то в 10 – 11-х класах будуть запропоновані завдання за курс 5 – 9-х класів.

Оцінювання результатів виконання завдань з **української мови** здійснюється за критеріями, зазначеними безпосередньо в завданнях.

Творчі роботи оцінюються відповідно до чинних критеріїв оцінювання (12 балів максимально за зміст та мовленнєве оформлення, підсумковий бал – середнє арифметичне на користь учня). Там, де передбачено виконання конкретних вимог (використання певних синтаксичних конструкцій), до оцінки за творчу роботу (максимальний бал 12) додаються ще бали.

Поради щодо виконання творчого завдання

Творчі роботи учні пишуть переважно в публіцистичному (рідше – у художньому, науковому) стилях і використовують жанри, притаманні кожному з цих стилів. Текст може бути реалізований в одній із форм типів мовлення: описі,

розповіді, роздумі або в їхньому поєднанні з перевагою якоїсь однієї форми. Учні мають уміти правильно ділити текст на абзаци – частини, що відображують певну мікротему. Не варто робити великих абзацив, у яких висловлено кілька думок, і, навпаки, шматувати текст на маленькі частини по два-три речення. Слід звернути увагу на новий вид роботи – есе, на його структуру, вимоги до написання; необхідно **розрізняти формальне та вільне есе.**

Українська література

Клас	До теми
7	Андрій Чайковський «За сестрою».
8	Леся Українка «Давня казка».
9	Нова українська література.
10	Життєвий і творчий шлях Івана Франка.
11	Валер'ян Підмогильний «Місто».

Звертаємо увагу, що завдання з **української літератури** для кожного класу мають спільну структуру. Учням усіх класів необхідно дати розгорнуту відповідь на питання (із теорії літератури чи за ідейно-художнім змістом твору), письмово дати відповіді на питання, виконати тестові завдання та ідейно-художній аналіз поетичного твору (не літературний паспорт).

Особливу увагу звертаємо на підготовку учнів до виконання такого завдання як ідейно-художній аналіз поетичного твору. Наголошуємо, що це має бути власне висловлення, текст, а не схематичне визначення певних художніх компонентів поезії. Рекомендуємо готувати здобувачів освіти до виконання зазначеного завдання, послуговуючись орієнтовною схемою.

Орієнтовна схема ідейно-художнього аналізу ліричного твору

1. Сприйняття, враження від прочитаного.
2. Тематика, лейтмотив, характеристика ліричного героя (героїні).
3. Жанрова приналежність твору (зокрема за тематичним спрямуванням).
4. Перебіг думок і почуттів. Динаміка (статичність) образу.
5. Роль зображувально-виражальних засобів (тропів, фігур, фоніки, особливостей лексики, синтаксису тощо).
6. Віршовий розмір, його роль (якщо визначається).
7. Характер римування (якщо є). Особливості строфіки.
8. Спосіб вираження ідеї.
9. Ідея твору.

Оцінювання завдань із літератури

№ завдання	Форма завдання	Максимальна кількість балів за одне завдання
1	Літературний бліц (чіткі й лаконічні відповіді на питання)	Кожне питання оцінюється в 1 бал
2	Тестові завдання з вибором однієї відповіді та на встановлення відповідності	Кожне питання оцінюється в 0,5 бала

3	Розгорнута відповідь	Від 3 до 6 балів.
4	Ідейно-художній аналіз твору	Від 8 до 12 балів

Для аналізу поетичного твору будуть дібрані вірші різних авторів, зокрема й сучасних. Здобувач освіти має продемонструвати навички цілісного (комплексного) аналізу художнього тексту, що реалізується через уміння послуговуватися літературознавчими методиками й техніками, виступити в ролі дослідника, літературного критика, таким чином виявляючи свою літературознавчу майстерність і ерудицію.

Філологічно обдарована дитина має продемонструвати найвищий рівень розвитку дослідницької компетентності. Учитель повинен сформувати у здобувача (здобувачки) освіти навички комплексного аналізу поетичного твору, навчити бачити його глибинний зміст (підтекст), пояснювати й мотивувати кожне слово в тексті, кожен художній прийом, пізнавати механізми творення тексту з усім арсеналом художніх засобів, якими послуговується автор, визначаючи їх роль у втіленні певних думок і почуттів.

Пропонуємо також особливу увагу звернути на синтаксичний розбір речення. Завдання вчителя – навчити учнів відрізнити аналізоване мовне явище від подібних до нього за формою. Слід звернути увагу на розмежування додатків і означень: *будинок (який?) школи і будівництво (чого?) школи*; дієприслівникових чи дієприкметникових зворотів і синонімічних синтаксичних конструкцій – відповідних підрядних речень, які близькі до них за змістом. Також під час підготовки учнів варто звертати увагу на формування вмінь правильно визначати члени речення, виражені словосполученнями. Помилки часто зумовлені тим, що здобувачі освіти ставлять до членів речення не смислові, а морфологічні питання. Складним для здобувачів освіти є й питання про засоби зв'язку між частинами складного речення, особливо про *сутність сполучних слів – відносних займенників і прислівників*, які, виконуючи функції сполучників, водночас є членами речення, повнозначними словами з усіма властивими їм морфологічними ознаками. Тож необхідно навчити учнів розрізняти сполучники та сполучні слова. Також учитель має звернути увагу на формування в здобувачів освіти вмінь робити графічні схеми складних речень, визначати засоби зв'язку між простими частинами тощо.

При оцінюванні синтаксичного розбору складного речення пропонуємо користуватися схемою (стор. 92) та зразком повного синтаксичного розбору складного речення (стор. 288), поданими в посібнику «Олімпіада з української мови та літератури: нормативний, навчально-методичний і теоретичний аспекти: навчально-методичний посібник / Л. І. Кавун, К. В. Таранік-Ткачук, Л.В. Шитик, О. І. Масевря, С. І. Січкара / [за заг. ред. Л. В. Шитик]. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 304 с.».

Звертаємо Вашу увагу на те, що учням не дозволяється користуватися додатковою літературою (посібниками, довідниками, словниками, текстами художніх творів і статей тощо).

Щоб якісно підготуватися до олімпіади, необхідно повторити матеріал, вивчений у попередніх класах, і, не обмежуючись підручниками, попрацювати з допоміжною літературою. Рекомендуємо вчителям, які готують учнів до

олімпіади, орієнтуватися на зміст завдань районних і обласних олімпіад за попередні роки.

Також під час підготовки учнів до олімпіади вчителям стануть у пригоді **матеріали науково-методичних посібників і відповідні онлайн-ресурси:**

1. Авраменко О. М., Блажко М. Б. Українська мова та література. Довідник. Завдання в тестовій формі. I частина. – К.: Грамота, 2021. – 552 с.

2. Авраменко О. М. Українська мова та література: збірник завдань у тестовій формі. II частина. – К.: Грамота, 2021. – 144 с.

3. Д. І. Дроздовський, Г. І. Гримашевич, О. В. Калинич, О. О. Кузьмич, О. Ю. Приходько. Практичні рекомендації з підготовки до IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури. – gra.sonyahnyk.com.ua

4. Зубков М. Г. Українська мова. Універсальний довідник. – Харків: ФОП Співак Т.К., 2008.

5. Олімпіада з української мови та літератури: нормативний, навчально-методичний і теоретичний аспекти: навчально-методичний посібник / Л.І. Кавун, К.В. Таранік-Ткачук, Л.В. Шитик, О.І. Масевря, С.І. Січкарь / [за заг. ред. Л.В. Шитик]. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 304 с.

6. Полудень В. О. Формування мовної компетентості учнів у процесі навчання синтаксису простого речення.

URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5472/1/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%A3%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%AC%20%D0%92.%D0%9E.%D0%9C%D0%90%D0%93%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90%20%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%A2%D0%90_2021.pdf

7. Сидоренко В. Формування синтаксичної й пунктуаційної компетентностей учнів 8-9 класів засобами технології кооперативного навчання. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/9428/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%83_%D0%A1%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf

Мовно-літературні сайти:

1. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>).

2. Бібліотека української поезії (<http://poetry.uazone.net>).

3. Просвіта (<http://www.internet.net.lib>).

4. Бібліотека «Українського міста» (Чикаго) (<http://ukrtown.com.library>).

5. UkrLib (<http://ukrlib.com.ua>).

6. Сучасна українська література (<http://ukrlit.kma.mk.ua>).

7. Українська бібліотека (<http://www.lib.org.ua>).

8. Український центр (<http://ukrcenter.com>).

9. Історія України (<http://www.uahistory.cjb.net>).

10. <http://www.day.kiev.ua>.

11. <http://www.chl.kiev.ua>.

12. <http://www.akademia-ps.com.ua>

13. <http://www.vintest.org.ua>.

Звіт про проведення II етапу та заявку на участь команд у III етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури необхідно надіслати протягом 10 днів до КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»: center_ekspert@ukr.net із зазначенням теми листа «Олімпіада з української мови та літератури» (Радченко Ю.В.). У заявці потрібно вказати електронні адреси учасників (-ць) III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури.